
**PROCESUL DE INTEGRARE EUROPEANĂ
PRIN DIMENSIUNILE SALE EXTERNĂ ȘI INTERNĂ:
ASPECTE TEORETICO-CONCEPTUALE**

Grigore VASILESCU

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Catedra Relații Internaționale

Doctor habilitat, profesor

Cristina MORARI

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Catedra Relații Internaționale

Lector, doctorandă

In this article the authors analyze from a theoretical point of view the process of the European integration as well as its internal and external dimensions. The study offers the definition of integration from etymological, economic and political views. There are analyzed the main European integration theories – functionalism, neo-functionalism, federalism, transactional and intergovernmental approaches along with institutionalism. Authors also pay attention to the difference between integration and cooperation and integration and adherence. It is underlined that integration is a long-term process within which states in a voluntary way lose a part of their sovereignty. Since the European integration is a complex process it is necessary to identify and analyze its main dimensions, both internal and external one. The authors mention that at external dimension the European integration refers to all developed and proposed European Union actions in outside, for both partners and states with European aspirations. The internal dimension of the European integration is reflected mostly at two levels, firstly by the domestic training of states that focus on obtaining of the European Union membership and phenomena of Europeanization and secondly of cohesion and thoroughness of integration between state members. It is mentioned that these two dimensions are interdependent and the main difference between them is that at internal dimension are created certain norms that are implemented in national systems, while at external dimension it is assured that the European Union rules and standards are transferred and adjusted by non-member states.

În lumea contemporană integrarea, fiind forma supremă a interdependenței interstatale, constituie un fenomen și un factor dominant în relațiile internaționale actuale. În urma apariției noilor grupări integraționiste, diversificării for-

melor organizaționale, evoluției de la modelele simpliste spre altele mai complexe, procesele integraționiste au cuprins practic toate regiunile și statele, contribuind astfel la formarea modelului nou de ordine internațională. Drept rezultat, integrarea a devenit o posibilitate de întărire a pozițiilor statale pe arena internațională, un instrument de garantare a dominației politico-economice și apărare a intereselor naționale în condițiile globalizării. [4, p.78] Fenomenul integrării reiese, prin urmare, din necesitatea statelor de a se uni în vederea asigurării securității sau deoarece împărtășesc valori și obiective comune, căzând de acord asupra modului în care se pot governa ca un întreg. Există și un alt posibil motiv și anume avantajul sau eficiența: popoarele și statele pot ajunge la concluzia că sunt în măsură să-și dezvolte economia și îmbunătăți calitatea vieții lor mult mai repede și mai efectiv, fiind împreună decât separat [31, p.309].

Astfel, integrarea prezintă în sine atât un proces, cât și o stare finală. Starea finală dorită după integrarea actorilor este o comunitate economică și, sau politică. Procesul sau procesele includ mijloacele sau instrumentele prin care se realizează comunitatea. Mai există o condiție importantă care trebuie menționată imediat: procesul integrării trebuie să fie voluntar și consensual [14, p.263].

Analizînd semnificația conceptului, este nevoie de evidențiat că în limba română verbul “a integra” înseamnă a se introduce într-un tot, devenind parte componentă, a se îngloba, a se armoniza într-un tot [9, p.613]. El provine din latinescul *integrare*, care semnifică: a readuce la starea inițială, a restabili, a relua, a înnoi, a întregi, a completa, a îndrepta, a repara, a împrăști. Din punct de vedere etimologic, prin integrare înțelegem, deci, acțiunea de formare a unui întreg, prin unirea părților componente. În acest context, poate fi amintit și sensul oferit de *Webster's Encyclopedie Unobridged Dictionary of the English Language*, prin care, integrarea presupune actul de a combina mai multe părți într-un tot întreg [34, p.798].

Analizînd principalele sarcini ale integrării, K.W.Deutsch menționează că, acestea pot fi încadrate în următoarele patru categorii: 1) menținerea păcii; 2) sporirea capabilităților multiobiectiv; 3) realizarea sarcinilor specifice; 4) câștigarea unor noi imagini de sine și a unor noi identități funcționale. Realizarea sau nerealizarea, precum și reușita sau eșecul acestor sarcini, depind parțial de condițiile de fond dominate la nivelul structurilor politice care se doresc integrate sau al relațiilor dintre acestea. Prin urmare, o relevanță majoră capătă existența unor beneficii și compatibilitatea de valori, reactivitate reciprocă, un anumit grad de identitate comună, precum și relevanța reciprocă a structurilor [8, p.193]. În acest caz, devine evident faptul că, pentru realizarea obiectivelor propuse de integrare, cât și realizarea condițiilor optime necesită anumite eforturi în vederea stabilirii relațiilor și creării valorilor considerate importante pentru existența unei comunități. În plus, este nevoie de a crea sentimentul de apartenență comună, de identificare cu comunitatea creată, și respectiv de a dispune de

mijloace, fie și coercitive, capabile să asigure uniunea formată. Astfel, K.W.Deutsch caracterizează integrarea drept obținerea, în cadrul unui anumit teritoriu, a unui „sens de comunitate” și a unor instituții destul de puternice, precum și a unor practici răspândite, care să asigure pentru un timp îndelungat speranța sigură a unor schimbări pașnice între statele respective [11, p.12].

Ținând cont de cele expuse, merită de menționat că în literatura de specialitate s-au cristalizat un șir de curente privind fenomenul integrării. Printre cele mai cunoscute teorii integraționiste se pot distinge: **funcționalismul, federalismul, neofuncționalismul, tranzacționalismul, interguvernamentalismul și instituționalismul** – toate explicînd integrarea în general și cea europeană în special.

Astfel, **funcționalismul** domină dezbaterile teoretice cu privire la integrarea europeană. Una dintre ideile de bază al acestui curent rezidă în convingerea că integrarea internațională necesită a fi depolitizată, iar cooperarea eficientă între state și prevenirea conflictelor poate și trebuie să fie asigurate prin concentrarea eforturilor, atît la nivel național, cît și internațional, asupra aspectelor de bunăstare [3, p.26]. Cel mai cunoscut exponent al acestei idei, D.Mitrany, consideră că asigurarea unei păci durabile nu poate fi realizată prin unificare regională, deoarece aceasta va duce la înlocuirea tensiunii internaționale cu tensiuni regionale sau printr-un guvern mondial, care ar putea deveni o amenințare la adresa libertăților fundamentale ale omului. Savantul pleda în favoarea creării unor organisme internaționale separate, avînd prerogative în anumite domenii. Fiind dotate cu puteri executive autonome, acestea ar îndeplini unele funcții similare cu cele ale guvernelor naționale, însă la un alt nivel. Aceasta ar încuraja cooperarea internațională, mai mult decît unele acțiuni de mare amploare [28, p.140]. Prin urmare, împărțirea responsabilităților va permite cedarea de către state a anumitor puteri. Acest fapt, în opinia funcționalismului, ar putea conduce la formarea unui sistem politic întregit, aranjamentele funcționale fiind într-adevăr considerate drept elemente organice ale unui federalism în rate [3, p.26].

Școala federalistă consideră că garantarea valorilor supreme, cum sînt pacea și securitatea ar putea fi realizată numai de către federație [3, p.24]. Aceasta presupune construcția și funcționarea a sistemelor politice, care printr-o structură duală împarte autoritatea dintre centru și subiectele federației. Esența federalismului constă în faptul că, diviziunea puterilor este efectuată în așa mod, încît și guvernele suprastatale și cele statale, sînt în același timp și independente și coordonate, în cadrul unei sfere. Adepții teoriei date consideră, că în cazul formării unei federații, statele membre transferă guvernului așa atribuții cum ar fi, controlul apărării, dreptul de a declara război și de a încheia pace, dreptul de a încheia tratate și de a trimite sau primi ambasadori, competențe în afacerile economice (reglementarea comerțului, organizarea sistemului monetar etc.), precum și dreptul de organizare a unor servicii sociale, cum sînt poliția, educația,

sănătatea [25, p.16]. Totuși, aceste puteri nu sunt delegate în exclusivitate. Prin urmare, numai federația, conform teoriei la care ne referim, poate servi drept un exemplu al unei organizații efective și democratice.

La rîndul său, **neofuncționalismul** tratează integrarea mai degrabă ca un proces, decît ca o stare finală. Potrivit acestei teorii, pentru ca integrarea să înainteze, sunt necesare anumite premize. Este nevoie ca opinia publică să fie în favoarea cooperării, ca elitele, partidele politice, grupele de interese să pledeze pentru întărirea și extinderea funcțiilor instituțiilor suprastatale și ca noile structuri supranaționale să fie dotate cu putere reală. Odată ce aceste premise vor fi create, se va produce efectul *spillover*, adică se va produce o expansiune a integrării [15, p.25]. Cu alte cuvinte, acest fenomen presupune că integrarea funcțională într-un anumit domeniu poate să conducă la integrare în alte domenii. Aceasta se datorează faptului că unificarea unei anumite sfere poate avea ca rezultat apariția unei presiuni în vederea comunizării și în alte sfere relativ apropiate acesteia. Un exemplu în acest context ar fi evoluția de la zona de liber schimb la uniunea economică și monetară.

Keohane și Hoffman susțin că fenomenul *spillover* nu poate fi analizat separat de alte influențe semnificative. Astfel, efectul dat nu are loc automat și succesul acestuia depinde de negocieri interguvernamentale anterioare. În al doilea rînd, schimbarea instituțională din cadrul comunității formate trebuie să fie percepută ca formă de adaptare la presiunile economiei globale și relațiile competitive dintre actorii arenei internaționale. În fine, cercetătorii descriu ipoteza de convergență, bazată pe ideea că schimbarea socială pe o scară largă este de obicei mai degrabă determinată de îmbinarea diferitor evenimente, cum ar fi convergența unor preferințe ale guvernelor naționale, decît de presiuni interne sau externe [28, p.145].

Interguvernamentalismul continuă tradiția realiștilor, prin oferirea statelor rolului de bază pe arena internațională. Astfel, statele, interesele lor, interacțiunea dintre ele și rezultatele acestor interacțiuni influențează nu numai relațiile internaționale, dar și contribuie la procesele integraționiste. În acest context, neorealiștii menționează că o comunitate creată are la bază componentele-state suverane, fapt ce caracterizează organizația dată mai degrabă ca internațională, decît supranațională [15, p.28].

Analizînd **tranzacționalismul** și **instituționalismul** putem observa că primul curent pune accentul de bază nu pe integrarea politică instituțională, ci pe integrarea la nivel de economie, sociocultură, identitate politică. Adepții celei de-a doua teorii se focusează primordial pe existența instituțiilor și regimurilor internaționale, precum și a rolului pe care acestea îl joacă, influențînd politica statelor. Această stare de lucruri a condus la apariția ideii, conform căreia, supranaționalismul implică pierderea suveranității. Dar guvernele cooperează din

necesitate și nu este vorba despre pierderea suveranității, ci doar împărțirea ei în comun cu alți subiecți în vederea obținerii anumitor performanțe [32, p.4].

Prin urmare, în dependență de curent, noțiunea de integrare dobândește o nuanță specifică. Astfel, pentru funcționaliști procesele de integrare regională reprezintă procese de cooperare economică, ce conduce treptat la unificarea politică, pe când neofuncționaliștii impun necesitatea cooperării politice, care ar completa cooperarea economică. Federaliștii optează pentru crearea unei structuri supranaționale, iar tranzacționaliștii pun accentul pe procesele interne, pe interacțiunea economică și socioculturală dintre membrii comunității, interacțiune de care depinde crearea comunității politice. Interguvernamentalii văd procesele integraționiste ca fiind decise de state și de relațiile dintre ele. La rândul lor, instituționaliștii argumentează că creșterea interdependenței economice și politice necesită existența instituțiilor care ar dirija acest proces.

În așa fel, studiind fenomenul integrării, se poate afirma că există **două forme principale al acestuia: economică și politică**. Integrarea economică trebuie să fie urmată de cea politică, pe care o presupune și o prefigurează totodată, iar integrarea politică poate constitui un factor dinamic pentru integrarea economică.

În acest context, P.A. Țîgankov menționează că există două căi de bază de a uni economiile a câtorva state într-un tot întreg [21, p.207]: 1) unirea politică a două sau mai multe state precede celei economice și constituie factorul determinant (de ex. unificarea Germaniei) și 2) integrarea economică binevoală a statelor, politic independente (cazul Uniunii Europene).

În așa fel, **integrarea economică** prezintă un proces complex de dezvoltare a economiei mondiale în condițiile contemporane care se bazează pe o treaptă calitativ nouă, superioară a interdependențelor și specializărilor între economiile diferitor state, și este determinată de un ansamblu de factori, printre care un rol esențial îl are revoluția tehnico-științifică contemporană [24, p.6].

În funcție de profunzimea integrării, economiștii propun să se distingă următoarele forme de ansambluri integraționiste:

Zona de comerț liber – o înțelegere între un grup de state de a înlătura barierele vamale și comerciale dintre ele, dar menținând bariere naționale în comerțul cu țările terțe;

Uniunea vamală – o treaptă mai superioară, care reprezintă o înțelegere dintre state de a stabili un tarif extern comun;

Piața unică – în care sînt eliminate obstacolele pentru libera circulație a capitalului, muncii, serviciilor și persoanelor;

Uniuna economică – expresia maximei integrări economice în care se urmărește introducerea unei valute unice, armonizarea și unificarea politicilor monetare, fiscale și sociale [12, p.481].

După cum se poate observa, deși aspectul economic reprezintă latura cea mai avansată a proceselor integraționiste, totuși integrarea presupune politică, instituții și securitate. Aceasta conduce nu numai la faptul că țările își armonizează structura instituțională internă, sistemele de administrare sau de justiție, ci și la transferul către instituțiile supranaționale a tot mai multe competențe, care tradițional aparțineau statelor suverane.

Astfel, unii cercetători, prin **integrarea politică**, subînțeleg starea de coeziune, care există într-o comunitate politică, procesul prin care două sau mai multe unități politice își amplifică contactele de cooperare. În plus, integrarea presupune un nivel înalt de creștere a tranzacțiilor dintre unități, precum și o amplificare a percepției unor interese și valori comune [29, p.132].

La rîndul său, unul dintre cei mai apreciați autori occidentali în materie, E.B.Haas, definește integrarea politică ca fiind “un proces în cursul căruia actorii politici din diferite structuri naționale, sunt convinși să-și modifice loialitatea, speranțele și activitățile politice spre un nou centru, ale cărui instituții posedă ori pretind jurisdicție asupra statelor naționale preexistente” [25, p.22]. Ideea este continuată de către autorul american, W.A.Welsh, care concepe integrarea, din punct de vedere politic, ca implicînd trei direcții de dezvoltare: o anumită delegare de autoritate de la structurile naționale către cele internaționale de decizie; intensificarea interacțiunii între unitățile naționale în formă absolută, precum și în formă relativă cu structurile naționale, care nu fac parte din mecanismul integrării; și înlăturarea unor atitudini negative din partea liderilor politici în activitatea organismelor naționale implicate, față de instituțiile internaționale de decizie și față de integrare în general [25, p.23]. Direcțiile menționate conturează clar modelul după care se inițiază și se desfășoară integrarea politică. Un interes considerabil prezintă, în această direcție, argumentarea integrării politice de către I.Șișkov, care înțelege fenomenul dat în baza a trei aspecte:

1) integrarea politică propriu-zisă, care presupune integrarea procesului de luare a deciziilor la nivel de guverne și alte organe statale și crearea sistemului de control și reglementare respectiv;

2) integrarea social-politică, care rezidă în crearea instrumentelor comune și folosirea lor colectivă în soluționarea problemelor sociale și interne politice;

3) integrarea militar-politică, care presupune coordonarea politicii externe și militare, precum și integrarea procesului de luare a deciziilor în aceste sfere [2, p.48].

Astfel, integrarea presupune totalitatea proceselor cu caracter economic și politic, intercalate între ele și practic imposibil de separat, în baza cărora are loc unirea într-un spațiu comun a două sau mai multe state.

Integrarea economică constituie, deci, o fază intermediară pentru integrarea politică. O versiune extremă - se va trece automat la integrarea politică o dată desăvârșită integrarea economică, bazată pe convergența intereselor economice,

aspecte mult mai ușor de realizat decât problemele politice ce vizează opțiuni politice asupra cărora nu se poate ajunge la un acord facil, evident în cazul aspectelor economice. O dată atinsă, integrarea economică declanșează un proces de politizare graduală.

În așa fel, integrarea europeană este un proces politic, iar integrarea economică a fost un mijloc de atingere a acestui scop, piața internă, moneda unică fiind expresiile acestui aspect. Statele europene, spre exemplu, au fost mai dispuse să renunțe la o parte a suveranității în problemele economice (uniunea vamală, crearea pieței comune, a pieței interne unice), decât în probleme politice. Incipient, unificarea economică era primordială, deoarece în plan politic existau încă foarte multe disensiuni. Abia prin Tratatul de la Maastricht s-au specificat momente esențiale în cadrul construcției edificiului comunitar, subliniindu-se faptul că aspectele economice au nevoie de o protecție a politicului. Drept rezultat, unificarea europeană a devenit un proces ce cuprinde elemente economice și juridice, politica fiind componenta sa conducătoare [6, p.37].

În afară de formele sale economică și politică, integrarea poate fi, potrivit majorității teoreticienilor, negativă și pozitivă. Astfel, prin **integrare negativă**, se subînțelege, eliminarea tuturor discriminărilor din calea circulației mărfurilor și mijloacelor de producție, iar prin **integrarea pozitivă**, formarea și aplicarea unor politici coordonate și comune în vederea realizării unor obiective economice și de bunăstare, altele decât eliminarea discriminărilor [25, p.22].

Un lucru important din punct de vedere teoretic, dar și practic, este **deosebierea dintre integrare și aderare**. Integrarea presupune că țara care dorește să intre într-o organizație deja existentă poate influența – în virtutea importanței sale politice, puterii economice, amplasării strategice – regulile de funcționare ale organizației într-o direcție favorabilă pentru sine. În cazul aderării, noul membru nu are pretenții reformatoare și acceptă regulile de funcționare în vigoare până la momentul aderării sale. Mai mult ca atât, membrii organizației existente pot impune condiții pe care candidatul trebuie să le îndeplinească, eventual, chiar înainte de a fi acceptat. În cazul integrării europene este vorba mai ales despre aderarea țărilor Europei Centrale și de Est care, pentru a fi acceptate, au trebuit să îndeplinească condițiile aprobate la Consiliul European de la Copenhaga din 1993. Sunt și alte deosebiri importante dintre conceptele și practicile de integrare și aderare care trebuie luate în considerație.

Totodată, merită de evidențiat **delimitarea conceptuală între cooperare și integrare** - ambele fiind metode ale unificării europene. Cooperarea se referă la faptul că între statele europene există relații de colaborare, statele își perfecționează legăturile stabilite între ele, dar nu sunt cedate prerogative la nivel supra-național, fiecare stat păstrându-și suveranitatea națională. Integrarea se deosebește de cealaltă metodă de unificare în general, și cea europeană în particular, anume prin faptul că presupune coexistența pașnică în interiorul unei uniuni de

state, care cedează o parte a suveranității sale naționale, competențe exercitate astfel în comun în scopul clar definit de a realiza anumite obiective politice, economice, sociale, ce au o importanță fundamentală pentru progresul și dezvoltarea statelor respective [6, p.133].

În general, **integrarea prezintă în sine un proces contradictoriu**. Deși o uniune este rezultatul activității statelor, câteodată interesele naționale ale acestora intră în contradicție cu logica desfășurării procesului de unificare. Deseori, intensificarea proceselor integraționiste se ciocnește cu creșterea nivelului de conștiință de sine și naționalism. De exemplu, în calea construcției europene au stat și alte dificultăți cum ar fi limba, cultura, specificul etnic, trăsăturile specifice al sistemelor administrativ-statale, deosebirile în dezvoltarea economică, necesitatea găsirii compromisului între justiția socială și creșterea economică, între interesele geopolitice și cele naționale, precum și necesitatea de balansare între extinderea și intensificarea integrării [21, p.208]. Totuși, în ciuda faptului existenței problemelor în dezvoltarea integrării, comunitatea europeană a devenit o uniune fără hotare economice, statele membre mergând spre unificarea politică.

Integrarea europeană se manifestă drept **un proces complex și dificil**. Ca dovadă servesc multitudinea de forme și aspecte prin care aceasta se manifestă. După cum au remarcat majoritatea cercetătorilor, esența integrării în general și a celei europene în particular rezidă anume în delegarea benevolă a unei părți din suveranitatea națională a statelor către un centru supranațional, în vederea obținerii unui tot întreg din punct de vedere politic, economic, și social, lichidând orice deficiențe ce ar putea prejudicia progresul, bunăstarea și dezvoltarea statelor respective.

Respectiv, în cadrul studierii procesului integraționist european devine necesar de a analiza într-un mod mai detaliat **dimensiunile sale externă și internă**. Însă, înainte de cercetarea propriu-zisă a acestor dimensiuni este nevoie de o identificare conceptuală a noțiunii respective.

Din punct de vedere etimologic, termenul „dimensiune” provine de la latinescul „*dimensio*” sau franceza veche „*dimensio(n-)*”, de la cuvântul „*dimetiri*”, ce ar semnifica mărime, măsură, proporție, folosirea sa largă datînd din anii 1920 [7]. Astfel, majoritatea dicționarelor explică termenul dat drept orice mărime care poate fi măsurată sau fiecare dintre mărimile (lungime, lățime, înălțime) necesare determinării figurilor și corpurilor [5]; mărime fizică considerată din punctul de vedere al legăturii dintre unitatea sa de măsură și unitățile mărimilor fundamentale ale unui sistem de unități de măsură; număr care exprimă legătura dintre o unitate derivată și unitățile fundamentale din care derivă; mărime, întindere, proporție, calibrul, volum etc. [10]. La rîndul său, *Oxford Advanced Learner's Dictionary of current English*, explică *dimensiunea* drept un aspect sau o modalitate de a interpreta un anumit fenomen [23, p.245].

O definiție mai apropiată domeniului de cercetare este oferită de *Noul dicționar universal al limbii române*, care identifică *dimensiunea* drept aspect, latură, trăsătură [9, p.384]. *The Wordsmyth English Dictionary-Thesaurus* precizează *dimensiunea* drept o rază de acțiune, preocupare față de o anumită problemă sau fenomen dintr-o anumită perspectivă [30].

Respectiv, *dimensiunea externă* se referă la tot ce vine din afară, care este exterior și are legătură cu țările străine, pe când *dimensiunea internă* presupune ceea ce se află în interiorul unui spațiu sau al unui fenomen și se echivalează cu afacerile interne ale unui stat [23, p.275].

Racordarea acestor dimensiuni la procesul de integrare europeană poate fi efectuată prin prisma a două abordări. În primul rând, este vorba despre adâncirea și lărgirea Uniunii Europene propriu-zise. Modelul european de integrare cunoaște astfel trăsături distincte de natură: integrativă, pe dimensiunile supra-națională și transguvernamentală; normativă, cu scopul armonizării, inclusiv prin standarde; redistributivă, cu funcția manifestă de a genera coeziune în sistem; coordonativă, ca semnal al coagulării experienței postnaționale. Astfel, Uniunea Europeană se definește pe aceste coordonate ca un spațiu acțional integrativ, normativ, redistributiv, coordonativ și programativ al aspectelor globale, comunitare, naționale, regionale și locale, cu ținta de a crea o societate europeană postnațională [22, p.67]. Din acest considerent, corelarea dimensiunilor internă și externă se efectuează reeșind din necesitățile de reglementare a politicilor economice, a angajamentelor și interdicțiilor statelor membre, al domeniului de aplicare a competențelor comunitare și asigurării funcționării comunității europene pe arena internațională.

A doua abordare a problematicii, care va fi desfășurată în continuare, se referă anume la **dimensiunile externă și internă al procesului de integrare europeană** al statelor ne-membre a Uniunii Europene, fie este vorba de statele candidate, fie statele care și-au declarat aspirația sa de integrare în familia europeană. De asemenea, aici se include și experiența avansată în acest domeniu al statelor-membre al Uniunii Europene, care permite studierea corelării dimensiunilor externă și internă în realizarea lor practică.

Prin urmare, **aspectul exterior al procesului de integrare europeană** presupune un șir de acțiuni, instrumente, politici și programe utilizate și promovate de Uniunea Europeană în raport cu statele din mediului său extern, care presupun anumite norme ce trebuie respectate, standarde, criterii pe care statele ne-membre ce doresc să adere la Uniunea Europeană sunt obligate să le îndeplinească. Aici deosebirea dintre integrare și aderare se conturează mai clar. Integrarea presupune că țara, care dorește să intre într-o organizație deja existentă, poate, așa cum am arătat mai sus, influința – în virtutea importanței sale politice, puterii economice, amplasării strategice – regulile de funcționare ale organizației într-o direcție favorabilă pentru sine. În cazul aderării, noul membru nu are

pretenții reformatoare și acceptă regulile de funcționare în vigoare pînă la momentul aderării sale. Mai mult ca atît, membrii organizației existente pot impune condiții pe care candidatul trebuie să le îndeplinească, eventual, chiar înainte de a fi acceptat [18, p.83].

Mai mult ca atît, aderarea în procesul de integrare europeană devine doar o etapă de trecere. Statele care au aderat continuă procesul de integrare în comunitatea europeană, care poate să dureze destul de mult pînă la încadrarea completă în uniune. Aici se implică și **dimensiunea internă a integrării**, care presupune pregătirea țării din interior, reformarea și adaptarea politicilor naționale la cadrul comunitar unic, măsuri care continuă și după aderare.

Astfel, dimensiunea externă a procesului de integrare europeană pentru statele care aspiră la perspectiva obținerii calității de membru, se reflectă prin intermediul *politicii de condiționalitate* al Uniunii Europene față de acestea și se reflectă prin intermediul negocierilor purtate în baza cerințelor înaintate de către Uniune. Acest specific se datorează mai cu seamă transformărilor de la sfârșitul anilor 1980 și necesitatea elaborării unei politici europene față de noile state independente din Europa Centrală și de Est. Anume perspectiva unei extinderi spre Est a generat o nouă dimensiune politică pentru agenda Uniunii Europene orientată să specifice obiectivele generale în raport cu aceste state. Aceasta ar include, de exemplu, un acord cu privire la direcția în care ar trebui să evolueze relațiile (de exemplu: relații externe „standard”; „relații speciale”; sau eventuala calitate de membru) [26, p.439] și cu privire la instrumente ale politicii pe care trebuie să se bazeze dezvoltarea relațiilor. Cele din urmă constau din decizii atît cu privire la cadrul general al politicii (de exemplu, acorduri în domeniul comerțului sectorial, acorduri de parteneriat și cooperare, acorduri de asociere, regimul regulator), cît și cu privire la domeniile politicii care să fie incluse (comerț, cooperarea politică etc.) [26, p.439].

În general, pot fi evidențiate trei faze în evoluția normativă al politicii europene de condiționalitate. Prima fază a promovat o condiționalitate unică în scopul și conținutul său, cristalizîndu-se în cadrul acordurilor europene, denumite și acorduri de asociere. Acestea reprezintă cadrul juridic de asociere între țările candidate și Uniunea Europeană, stabilind relațiile politice și economice între parteneri și au ca obiectiv crearea unui cadru favorabil pentru o integrare progresivă a țărilor candidate în comunitatea europeană. Acordurile date acoperă cea mai mare parte a domeniilor din aquis-ul comunitar și sunt îndreptate spre a ajuta țările candidate să stabilească un program național de preluare a aquis-ului și de integrare a regulilor juridice comunitare înainte de aderare [33, p.199].

Însă, în scopul minimizării riscului ca noile state-membre să nu devină instabile din punct de vedere politic și să constituie o povară economică pentru țările-membre existente ale Uniunii Europene, au fost stabilite de către Consiliul European criteriile de la Copenhaga în 1993. Condițiile au fost formulate atît

pentru a calma statele-membre sceptice, cât și pentru a îndruma țările din Europa Centrală și de Est, acest scop dublu continuând să joace un rol important în politica de aderare a Uniunii Europene. Astfel, cerințele care solicită calitatea de membru a Uniunii Europene presupun:

- Ca țara candidată să obțină stabilitatea instituțiilor ce garantează democrația, statul de drept, drepturile omului, respectul și protecția minorităților naționale;

- Existența unei economii de piață funcționale, precum și capacitatea de a face față presiunii concurențiale și forțelor pieței din interiorul Uniunii Europene;

- Calitatea de membru presupune capacitatea candidatelor de a-și asuma obligațiunile de stat-membru al Uniunii Europene, inclusiv aderarea la obiectivele politice, economice și monetare ale acesteia, asigurarea liberei circulații a persoanelor, serviciilor și capitalurilor, promovarea politicii respective în domeniul concurenței și cooperării în domeniul justiției și afacerilor interne;

- Capacitatea Uniunii Europene de a accepta noi membri, paralel cu menținerea ritmului de integrare europeană, este, de asemenea, un aspect important, în interesul general al Uniunii Europene și al statelor candidate [16, p.220].

În fine, Tratatul Uniunii Europene de la Amsterdam precizează, în art.49, că orice stat european care respectă principiile declarate în articolul 6 (care se referă la principiile democratice și ale respectării drepturilor omului) poate solicita aderarea la Uniunea Europeană [1, p.28].

Astfel, aderarea la comunitate presupune acceptarea atât a Tratatului Uniunii Europene, cât și a aquis-ului comunitar, fără nici o excepție, luând în vedere că statele candidate aderă la Uniunea Europeană și nu invers [1, p.29]. Respectiv, aceste condiții sau criterii pot fi calificate din perspectiva statelor candidate ca condiții venite din exterior și realizarea cărora necesită numeroase întâlniri cu oficialii europeni, negocieri, dialoguri structurale și semnarea documentelor semnificative pe domenii specifice. Dar în același timp, apare necesitatea de a stabili un program care să permită fiecărei țări asociate să se pregătească, cu ajutorul Uniunii, să îndeplinească obligațiile pe care le implică accesul pe piața unică și activitățile structurilor europene.

Prin urmare, integrarea europeană nu se reduce la simple declarații, întrevederi sau aprecieri diplomatice a progreselor înregistrate într-un domeniu sau altul, susțin analiștii politici. Integrarea europeană presupune modificări structurale, atât la nivel micro- și macroeconomic, cât și în majoritatea sectoarelor publice. Cu alte cuvinte, nu poate exista nici o sferă a vieții social-politice, economice și culturale care să nu necesite reforme în spiritul standardelor europene. Mai mult ca atât, la nivel intern acționează nu numai organele centrale ale statului, ca guvernul, inclusiv ministerele și departamentele în ansamblul lor, ci și alți actori, ce fac parte din sistemul politic și economico-social. Deci, este vorba de *di-*

mensiunea internă a procesului de integrare europeană, care se inițiază de la faza de pre-aderare și continuă și după accesarea la Uniunea Europeană.

Această dimensiune se reflectă prin intermediul așa zisei „**europenizări**”, concept care este folosit în literatura de specialitate despre integrarea europeană cu semnificația de preluare a politicilor Uniunii Europene la nivelul politicii naționale, dar și cu semnificația de transfer al unor preferințe de politici interne la nivelul Uniunii Europene [35, p.109]. Potrivit savanților Knill și Lehmkuhl, europenizarea poate fi definită ca impactul integrării europene asupra nivelului național, sau, mai precis, ca un proces de transformare în practicile instituționale și politice naționale, generat de către integrarea europeană [21, p.2]. Cea mai comprehensivă definiție a europenizării, care a apărut în urma trecerii în revistă a majorității lucrărilor relevante publicate pe tema dată, aparține lui C.Radaelli. Potrivit acestuia, europenizarea se referă la procesele de a) construcție, b) transmitere și c) instituționalizarea regulilor formale și informale, procedurilor, paradigmelor politice, stilurilor, felurilor de a face lucrurile și a credințelor și normelor comune care sînt inițial definite și consolidate în luarea hotărîrilor la nivelul Uniunii Europene și apoi încorporate în logica discursului intern, a identităților, a structurilor politice și a politicilor publice [27, p.36].

Nu se justifică folosirea termenului de europenizare ca sinonim pentru integrarea europeană, deoarece ultima se referă la evoluțiile politice la nivel supra-național, pe cînd europenizarea se referă la consecințele acestui proces pentru statele membre și politica lor internă [27, p.37]. Astfel, în viziunea lui M. Emerson, europenizarea poate fi privită ca funcționînd prin intermediul a trei tipuri de mecanisme, care interacționează în mod sinergetic. În primul rînd, acestea se referă la obligațiile legale în domeniul politic și economic ce survin din cerințele de aderare la Uniunea Europeană, și/sau cele impuse de calitatea de membru al Consiliului Europei. Urmează schimbările obiective în cadrul structurilor economice și interesele indivizilor, ca rezultat a integrării în Europa, și în fine, schimbările subiective în arealul credințelor, așteptărilor și identității individului, alimentînd voința politică de a adopta norme europene în sfera afacerilor, politică și societate civilă [13]. C.Knill și D.Lehmkuhl, de asemenea, delimitează trei mecanisme prin intermediul cărora cerințele europene pot solda schimbări interne. Primul mecanism, în forma sa cea mai explicită, se manifestă prin prescrierea a unor cerințe instituționale concrete la care trebuie să se racordeze statele, astfel Uniunea Europeană într-un mod pozitiv înaintează un model instituțional la care aranjamentele naționale trebuie ajustate. Cel de-al doilea presupune posibilitatea schimbării structurilor interne ale statelor membre sau candidate, redistribuind resursele între actorii autohtoni. Ultimul mecanism produce mai degrabă un efect indirect prin modificarea credințelor și așteptărilor actorilor, afectînd astfel strategiile și preferințele acestora [19].

În așa fel, un studiu al europenizării statelor membre este necesar pentru a reflecta modul în care acestea s-au adaptat la Europa din punct de vedere economic, instituțional (sau cu alte cuvinte studiul gradului de compatibilitate, studiindu-se măsura în care opțiunile politice prezentate de instituțiile Uniunii Europene sînt compatibile cu cultura și stilurile politice instituționale și administrative ale statelor-membre), precum și mecanismele propriu-zise [17, p.64].

În cazul țărilor din Europa Centrală și de Est, relația asimetrică de putere pe care o aveau cu Uniunea, ca solicitante ale calității de membru, a însemnat că acestea adaptau politica lor națională la cea a Uniunii Europene și nu invers. Mai mult ca atît, pentru statele din fostul spațiu sovietic, termenul dat poartă un caracter ambiguu, deoarece presupune atît procesul de aderare la Uniunea Europeană, cît și procesul mult mai complex de revenire la Europa [17, p.20], ceea ce presupune integrarea în familia europeană nu doar din punct de vedere politic, economic, juridic dar și social-cultural. Această afirmare se atribuie atît statelor din Europa Centrală și de Est cu statut de membru, cît și statelor ne-membre. În general, este mai răspândit primul punct de vedere, pentru că respectarea cerințelor de aderare și adoptarea normelor, politicilor și modelelor instituționale ale Uniunii Europene este strîns legat de procesul de modernizare și tranziție postcomunistă.

Respectiv, literatura de specialitate din Europa de Vest sugerează cîteva efecte care ar putea apărea în țările candidate. În primul rînd, europenizarea determină adaptarea imperativelor și normelor Uniunii Europene la politica internă, astfel încît distincția dintre cerințele Uniunii Europene și cele ale politicii interne dispare (deși gradul adaptării la Uniunea Europeană variază). În al doilea rînd, europenizarea are efectul de a autoriza organismele implicate în procesul de modernizare să modifice anumite politici și să reformeze instituțiile politice (acest efect este caracteristic atît statelor care au aderat recent la Uniunea Europeană, cît și unor membri fondatori, cum ar fi Franța). Al treilea efect, exercitat de Uniunea Europeană, este crearea unui spațiu în agenda politică destinat inițiativelor noi, determinînd în acest scop efectuarea unor adaptări la nivel instituțional, care au efecte permanente asupra procesului de elaborare a politicilor [17, p.65].

Așa dar, putem concluziona că dimensiunea externă și internă al procesului de integrare europeană se intercalează și se determină reciproc. Unica deosebire ar fi că dacă în sfera dimensiunii interne se crează norme, după care urmează implementarea lor în sistemele naționale, dimensiunea externă asigură transferul regulilor Uniunii Europene și implementarea acestora de către statele ne-membre. Or, odată inițiată, integrarea produce efecte la nivel intern drept consecință directă al cerințelor înaintate din afară, precum și evoluția întregului mediu extern ca atare.

Bibliografie:

1. Bărbulescu I.G. Uniunea Europeană: politicile extinderii. - București: Tritonic, 2006.
2. Барановский В.Г. Политическая интеграция в Западной Европе. – Москва: Наука, 1983.
3. Бенюк В. Европейские интеграционные процессы. Теории, концепции, понятия. - Кишинёв: Центральная типография, 2006.
4. Бурляй Я. Интеграционные процессы в западном полушарии. // Международная жизнь, 2002, №8, с.78-84
5. Cambridge English dictionary, <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/british/dimension> [accesat 20.02.13]
6. Cojocaru C. Dilema politic versus economic în construcția europeană. – Chișinău: GAZETA SRL, 2006.
7. Concise Oxford Dictionary, http://oxforddictionaries.com/view/entry/m_en_gb0226350#m_en_gb0226350 [accesat 22.02.13]
8. Deutch K.W. Analiza relațiilor internaționale. – Chișinău: Tehnica-Info, 2006.
9. DEX. Noul dicționar universal al limbii române. - București: Litera Internațional, 2006.
10. DEX, Dicționar explicativ al limbii române, <http://dexonline.ro/definitie/dimensiune> [accesat 22.02.13]
11. Dobrescu M. Integrarea economică. - București: Ed. Academiei Române, 1996.
12. Dobrotă N. Dicționar de economie. - București: Ed. Economică, 1999.
13. Emerson M. European Neighborhood Policy: Strategy or Placebo? // CEPS working document, №215, November. - Brussels: Centre for European Policy Studies, 2004, http://aei.pitt.edu/6645/01/1176_215.pdf [accesat 15.08.12]
14. Evans G., Newnham J. Dicționar de Relații Internaționale: englez-român. - London: Universal Dalsi, 2001.
15. Sbragia A.M. (ed.) Euro-politics: institutions and policy making in the European community. - Washington, DC: The Brookings Institution, 1992.
16. Fuerea A. Manualul Uniunii Europene. - București: Universitatea juridică, 2006.
17. Grabbe H. Puterea de transformare a UE. Europenizarea prin intermediul condițiilor de aderare în Europa Centrală și de Est. – Chișinău: Epigraf SRL, 2008.
18. Jinga I., Popescu A. Integrarea europeană: dicționar de termeni comunitari. - București: Lumina-Lex, 2000.

19. Knill Ch., Lehmkuhl D. How Europe Matters. Different Mechanisms of Europeanization. // European Integration online Papers (EIoP), Vol.3, (1999) N7, <http://eiop.or.at/eiop/texte/1999-007.htm> [accesat 25.02.13]
20. Maarten P.V. Negative and Positive Integration in European Immigration Policies. // European Integration online Papers (EIoP), 2002, Vol.6, nr.13.
21. Международные отношения: теории, конфликты, организации. / Под ред. П.А.Цыганкова. - Москва: Альфа-М, 2004.
22. Modelul european de integrare. / Dinu M., Socol C., Marinaș M. – București: Editura Economică, 2005.
23. Oxford Advanced Learner's Dictionary of current English / Hornby A.S. / Sixth Edition. / Wehmein S. (ed.) - New-York: Oxford University Press, 2000.
24. Railean V. Integrarea țărilor est-europene în Uniunea Europeană. – Chișinău: TACIS, 2001.
25. Savu D.-V. Integrarea europeană. Dimensiuni și perspective. - București: Oscar Print, 1996.
26. Sedelmeier U.,Wallace H. Extinderea spre est: Strategie sau reconsiderări. // Procesul politic în Uniunea Europeană. - Chișinău: Editura ARC, 2004.
27. Statele membre ale Uniunii Europene. / Bulmer S., Lequesne C. - Chișinău: Cartier, 2009.
28. Stăvilă I., Ungureanu O. Uniunea Europeană ca model de integrare regională. // Administrarea publică, 2001, nr.4.
29. Tâmaș S. Dicționar politic. Instituțiile democrației și cultură civică. – București: Ed. Academiei Române,1993.
30. The Wordsmyth English Dictionary – Thesaurus, <http://www.wordsmyth.net/live/home.php?script=search&matchent=dimension&matchtype=exact> [accesat la 02.03.13]
31. Ungureanu C. Integrarea Republicii Moldova în structurile europene: probleme, avantaje și perspective. // Integrare europeană: filosofie, politică, cultură. Conferința internațională, 19-20 noiembrie, 2004 / Coordonator V.Țapoc. - Chișinău: CEP USM, 2005.
32. Ungureanu O. Integrarea europeană (curs universitar). - Chișinău: TACIS, 2001.
33. Scăunaș S. Uniunea Europeană: construcție, instituții, drept. - București: ALL Beck, 2005.
34. Webster's Encyclopedie Unobridged Dictionary of the English Language. - New York: New Revises edition „GRME RCY Books”, 1989.
35. Wiener A. Diez T. European integration theory. - New York: Oxford, 2004

Prezentat la redacție la 5 aprilie 2013

Recenzent - **ANDRIES Vasile**, doctor in politologie